

psal. 92. inimicis nostris, & in ueritate tua disperde illos. Et iterum id: Erubescant, & conturbentur in seculum seculi, & confundantur, & pereant. Quæ nimirum si de carnalibus, & non de spiritalibus inimicis, quæ sunt spirituales nequitia, intelligantur: dicta uidentur ex permissione odij in inimicos, in ueteri lege contenta, quod lex noua aufert: emendat enim illam ea ex parte, qua deficiebat, eandemq; perficit: iubens etiã inimicum propter deum diligere, ut plus possit imitatio dei ad diligendum, qui benefacit iustis & iniustis, & (ut sic dicam) amicis & inimicis, quod est ueræ dilectionis argumentum, quàm terrenæ inimicitia, quas caro, mundus, aut dæmonia suscitant, ad odium. in spiritalibus enim uiris supernorum ratio uincit: quæ autem ab imo proueniunt, reijciuntur. Et nõne etiã par est, ut filij dei, qui filij sunt nouæ legis & gratia, à filijs mundi differant? Cum ergo filij mundi, ut publicani & Ethnici, id est Gentiles, qui uerum deum non norunt, diligant amicos, & saluent eos, inimicos autem haudquaquam: decet profecto, ut fideles, qui regno cœlorum adscripti sunt, diligant non amicos tantum, sed etiam inimicos: & in eos officia humanitatis, beneuolentiæ, ac beneficentiæ collocent. Et per hæc cætera ueteris legis præcepta facile traherentur ad spiritum: intendunt enim omnia quandam perfectionem diuinæ bonitatis imitatricem, sed maxime omnium ea, de qua modo loquebatur, dilectio. Quapropter nunc proponit nobis dominus maximum, quod imitari diligendo debeamus, totius inquam bonitatis exemplar, referente Matthæo, dicens. ¶ Estote ergo uos perfecti, sicut & pater uester cœlestis perfectus est. ¶ Cœlestis pater deus est, qui omni bonitate, & seipso, & re ipsa perfectus est, immo superperfectus: nos autem dono gratia eius, non nobis ipsis perfecti esse possumus, sed imitatione. Perfectus est ueritate, & summa quidem ueritate: nos ergo perfecti simus fide, est enim fides summæ ueritatis imitatio. Est perfectus æternitate: simus ergo perfecti spe, quæ est æternorum bonorum imitatio, aut (si mauis) expectatio. Est perfectus bonitate & in se, & extra se ad opus suum: simus ergo perfecti charitate & ad deum maxime, & secundo loco ad proximum. charitas enim est æmulatio diuinæ bonitatis: nam nihil amabile est, nisi bonum: nihil uerè amabile, nisi uerè bonum: nihil summè amabile, nisi summè bonum: & ab hac maxime perfecti esse possumus, quemadmodum pater noster cœlestis perfectus est: quia summa in eo bonitas, idem est quod summus amor: summa charitas, summa dilectio, sic enim deus, testante Ioanne, dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret: sic filius eius dilexit nos, ut animam suam pro nobis poneret: sic spiritus sanctus diligit nos, ut (autore Paulo) postulet pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et charitas dei diffundatur in nobis per spiritum sanctum, qui datur electis. Ergo cum dilectio & charitas sit, quæ nos summè ad imitationem dei reddat perfectos, det nobis illa summa, & superperfecta bonitas suum sanctum amorem, suam dilectionem, suam charitatem: nos autem illi summo patri, qui totius diuinæ perfectionis fons est, & origo, per filium eius in spiritu sancto gloriam, honorem, & gratiarum actionem in omnia seculorum secula, Amen.

47

*Ioan. 3.**Roma. 8.*

CAPVT SEXTVM.

48

Attendite ne iusticiam uestram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis: alioquin mercedem nõ habebitis apud patrem uestrum, qui in cœlis est. Cum ergo facis elemosynam, noli tuba canere ante te: sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in uicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico uobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente elemosynam

nam, ne sciat sinistra tua quid faciat dextra tua, ut sit elemosina tua in abs-
 condito, & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi. ¶ Et cum oratis, 49
 non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum
 10 stantes orare, ut uideantur ab hominibus. Amē dico uobis, receperunt mer-
 cedem suam. Tu autē cum oraueris, intra in cubiculū tuum: & clauso ostio,
 ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus, qui uidet in abscondito, red-
 det tibi. ¶ Orantes autem, nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt: pu- 50
 tant enim, quod in multiloquio suo exaudiātur. Nolite ergo assimilari eis:
 15 scit enim pater uester quid opus sit uobis, antequā petatis eum. ¶ Sic ergo 51
 uos orabit: Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. Adu-
 niat regnum tuum. ¶ Fiat uolūtas tua, sicut in cœlo & in terra. Panē nostrū 52
 substantialē da nobis hodie. ¶ Et dimitte nobis debita nostra, sicut & 53
 nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationē, sed li-
 20 bera nos à malo. Amē. ¶ Si enī dimiseritis hominibus peccata eorū, dimit 54
 tet & uobis pater uester cœlestis delicta uestra. Si autem non dimiseritis ho-
 minibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. ¶ Cum autem ieu 55
 natis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut pa-
 reant hominibus ieiunātes. Amē dico uobis, quia receperunt mercedē suā.
 25 Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua, ne uidearis 56
 hominibus ieiunans, sed patri tuo, qui est in abscondito, & pater tuus qui ui-
 det in abscondito, reddet tibi. ¶ Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra, 57
 ubi erugo & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt, & furantur. Thesauri-
 zate autem uobis thesauros in cœlo, ubi neq; erugo, neq; tinea demolitur:
 30 & ubi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor- 58
 tuū. ¶ Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, 59
 totam corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, to-
 tum corpus tuū tenebrosus erit. Si ergo lumē, quod in te est, tenebræ sunt,
 ipsæ tenebræ quantæ erunt? ¶ Nemo potest duobus dominis seruire. Aut 58
 35 enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, & alterū 59
 cōtemnet. Non potestis deo seruire & māmonæ. ¶ Ideo dico uobis, ne soli-
 citi sitis animæ uestre quid manducetis, neq; corpori uestro quid induami-
 ni. Nōne anima plus est, quàm esca: & corpus plus, quàm uestimētū? Re-
 spicite uolatilia cœli: quoniam non serunt, neq; metunt, neq; congregāt in
 40 horrea: & pater uester cœlestis pascit illa. Nōne uos magis plaris estis il-
 lis? Quis autē uestrum cogitās potest adiicere ad staturā suam cubitū unū?
 Et de uestimēto quid solliciti estis? Cōsiderate lilia agri quomodo crescūt:
 non laborant, neq; nent. Dico autem uobis, quoniā nec Salomon in omni
 gloria sua coopertus est, sicut unum ex istis. Si enim scœnum agri, quod ho-
 45 die est, & cras in clibanum mittitur, deus sic uestit: quanto magis uos modi-
 cæ fidei? Nolite ergo solliciti esse, dicentes: quid manducabimus, aut quid
 bibemus, aut quo operiemur? hæc enim omnia gentes inquirūt. Scit enim

60 pater uester, quia his omnibus indigetis. ¶ Quærite ergo primū regnū dei, & iusticiam eius, & hæc omnia adiciētur uobis. Nolite ergo solliciti esse in crastinū: crastinus enim dies sollicitus erit sibiipsi: sufficit diei malitia sua. 50

ANNOTATIONES BREVES XLV. CIRCA LITERAM CAP. VI.

1	Iustitiam ἐλεημοσύνην elemosynam	18	orate super substantialem ἐν ἐπιδοσίῳ superessentialem aduenientem quotidianum	31	Si * οὖν ergo
2	habebitis ἔχετε præfens	18	dimitte ἄφες remitte. & infra.	32	nequam πονηρός malus
6	receperunt ἀπέχουσιν præfens. & infra.	20	reddet tibi * ἐν τῷ φανερώ in manifesto, in propatulo. & infra.	35	sustinebit ἀνθέξεται amplectetur adharebit
8	oratis, non eritis προσεύχη, οὐκ ἔση singularia	20	quoniā tuum est regnū, & potentia, & gloria in secula.	36	mammonæ μαμωνᾶ
9	qui amant ὅτι εὐδοσι quia amant	20	peccata παραπτώματα delicta, errata, lapsus. & infra.	37	manducetis * Ἐτί πίετε & quid bibatis
10	uideantur φανῶσι appareant. & infra	21	caelestis - delicta uestra	38	& corpus - plus
10	dico uobis * ὅτι quia	21	hominiibus * τὰ παραπτώματα αὐτῶν delicta sua	38	Respicite * εἰς ad magis pluris estis μᾶλλον διαφέρετε magis præstatis longè præstatis, potius præstatis
11	oraueris προσεύχη oras	22	dimittet - uobis	40	uestrum ἐξ ὑμῶν è uobis
11	cubiculum ὁ ταμιεῖον	23	tristes σκυθρωποί tetrici	41	cogitans μεριμνῶν sollicitus existens
11	ostio * σου tuo	23	exterminant ἀφανίζουσι demoliantur, obscurant	41	quanto οὐ πολλῶ nonne multo
13	nolite multum loqui μὴ βαττολογίσητε ne balbutiatis	23	Ubi * Ἰησὺ enim thesaurus tuus cor tuum ὁ θησαυρός ὑμῶν ἢ καρδία ὑμῶν	45	modicæ fidei ὀλιγόπιστοι pusillæ fidei, exiguæ fiduciae
13	Ethnici - faciunt	30	Corporis - tui	45	uester * ὁ οὐρανός caelestis
14	multiloquio τῆ πρὺλογία	30	oculus - tuus	48	quærite ergo ζητεῖτε δὲ quærite autem
15	quid opus sit uobis ὡρ ἄρα ἔχετε quibus opus habetis	31		50	malitia κακία afflictio
15	petatis eum petatis ab eo.	31			
16	orabitis προσεύχετε	31			

COMMENTARIUS IN CAPVT SEXTVM.

CAPITE superiore monstratum est quomodo lex quo ad praecepta secundum spiritum adimplenda sit, & nequaquam soluenda, sed ad perfectum ferenda. hic iustificatiões legis quomodo sint in noua lege implenda, edocet dominus: ut sunt eleemosynae, & oblationes munerū, orationes, ieiunia, & alia id genus, quae pura mente, & spiritali quadā rectitudine, ut omnia opera diuinæ legis sunt implenda: & primo de eleemosyna aperiente Matthæo subdit dominus. ¶ Attendite ne iusticiam uestram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem uestrum qui in caelis est. Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritae faciunt in synagogis, & in uicis, ut honorificetur ab hominibus. Amē dico uobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciēte eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi. ¶ De qua iusticia facienda hic primum loquitur dominus: De ea, cuius meminit propheta, dicens: Dispersit, dedit pauperibus, iusticia eius manet in seculum seculi. & cum propheta Paulus secunda ad Corinthios epistola: Qui autem ministrat semen seminanti, & panem ad manducandum praestabit, & multiplicabit semen uestrum, & augebit incrementa frugum iusticiae uestrae. Et haec est quod codex Graecus habet ἐλεημοσύνη, in cuius locum nomen iusticiae, quod Hebraeis anceps est, suffectum est: ad quam & alias iusticias uocati sumus in ueritate. Idcirco simulatio procul abesse debet ab operibus nostris: simulatio enim, ac hypocrisis ueritati contraria est. Nos uocati sumus ad ueram gloriam: ideo cum diuina mandata exequimur, nequaquam par est, ut insit nobis uanae laudis, inanisque gloriae appetitus: nam uera, & uana gloria opposita sunt. At qui iusticiam suam faciunt coram hominibus ad hoc ipsum, ut uideantur ab eis: simulationem adhibent factis suis, & appetitu uanae laudis ducuntur. Neque gratia ulla, quae est merces bonorum operum, illis à deo debetur, sed receperunt mercedem suam, quae est uana gloria, & inanis laus mundi. Nequaquam ergo hac intentione praecepta dei implere debemus, ut ab hominibus iusti & boni iudicemur: sed propter deum solum, ipsum respicientes, non nos: & cupientes ut deus glorificetur, non nos, siue in abdito faciamus illa, siue in aperto: & tunc apud deum gratiam adipiscemur, & ueram gloriam, quae est merces nostra, quam gratis superbona uoluntas diuina impartitur. Propter illam tamen adipiscendam operari non debemus: quanquam sic eam adepturi sumus, ob supereminentem dei bonitatem: quia tunc neque propter deum solum operaremur, neque ipsum prorsus finem faceremus. Praeceptum domini est de operibus iustis recta intentione faciendis: tum in operibus misericordiae, ut eleemosyna, piaque in egenos erogatione, quae mandantur in lege, & pertinent ad praeceptum: Diliges proximum tuum. tum in operibus diuini cultus, ut oratione, quae pertinent ad mandatum: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Tuba canit, qui se bonum praedicat, & proprio ore laudat, aut qui praconem suarum iusticiarum, suorumque factorum quaerit. Dextera, intentio recta: & haec est quae deum respicit. sinistra, intentio obliqua: & haec est qua quis se respicit. Dextera facit, quando bonum aliquod bene fit: sed tunc scit sinistra, quando non recta intentione fit, id est non propter deum solum, & quia sic praecepit faciendum, sed propter mundum, & uanum eius applausum. Dextera ergo recte dicitur amor dei: sinistra autem, amor sui. Dextera, recta intentio: sinistra, obliqua intentio. Dextera, gratia fortis intus operans: sinistra, affectus infirmus gratiam impediens. Et sic dextera, à spiritu CHRISTI est: sinistra uero, à nobis. Illa agit, haec impedit. Illa à filio dei est, haec à filio irae. At de oratione iustificandi quidem modo, deum immediatius respiciente, nos amplius consequenter ex Matthæo instruit do-

48

Psal. 111.

2. Corinth. 9.

Matth. 22.

Matth. 4.

49 " minus, dicens. ¶ Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ: quia amant in synagogis, &
 " in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus. Amen dico uobis, rece-
 " perunt mercedem suam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauso
 " ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus, qui uidet in abscondito, reddet tibi.
 ¶ Est locus orationis publicus, templum deo consecratum: est & priuatus, ut cuiusque
 domus, aut domesticum oratorium. & hoc de exteriori oratione accipiendum est, quæ
 capitis detectione, genuflectione, prostratione, uoce, aut tacita labiorum motione, ac
 similibus fieri solet: cuius nullo modo locus est uici, plateæ, aut foras: adeo, ut qui in eis
 taliter orant, hypocritæ sint, aut certè similes hypocritis. Sed illa oratione, aut in publi-
 co orationis loco orandum est: non quidè ad hoc, ut qui orat, uideatur ab hominibus,
 sed à solo deo: nisi forte hoc necessarium esset exemplo præstado, ut deus magis mul-
 tis eo exemplo permotis, honorificaretur: quod non nisi soli deo orare esset, & solum
 deum respicere, aut in occulto, ac priuato. Qui autem orat, in cor suum se colligere de-
 bet, & omnes sensus occludere, seclusoque omni alio cogitatu ad solum deum respice-
 re, qui solus adorandus est: id enim προσευχη, id est oratio significat, quandam scilicet in
 cordis secreto intentam in deum eleuationem. Et qui sic orat, ubicunque oret, intrat in
 cubiculum suum, & clauso ostio orat patrem in abscondito. Cubiculum, cor: ostium,
 sensus. Nos autem tota domus, & dei templum. Est & alia quoque oratio, quæ exte-
 rior non est, sed solum in corde sit: & est quædam in omni re cordis ad deum ele-
 uatio, diuinæ opis pro se aut alijs imploratio, dei laudatio, gratiarum actio, & similia:
 sed hæc omnia secreta sunt, & soli deo cognita. Huic autem orationi nullus locus, neque
 publicus, neque priuatus, neque uici, neque plateæ, neque forum, neque urbs, neque
 uilla, neque campus prohibetur. de qua Paulus ad Thessalonicenses: Semper gau-
 dete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Sed & unum circa exteriorē
 orationē, quæ uoce fit, prohibet dominus, scilicet orandi præcipationē, quæ in proli-
 xis orationibus accidere solet, sic nobis monstrante Matthæo, dicens. ¶ Orantes au-
 tem, nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt: putant enim quod in multiloquio suo ex-
 audiantur. Nolite ergo assimilari eis. Scit enim pater uester quid opus sit uobis, antea-
 quam petatis eum. ¶ Illud, multum loqui, magis sonat præcipitanter loqui, nunc ob
 præcipationē resumendo quædam, nunc quædam intercipiēdo: quod uitiū Græ-
 ci battologian uocant: sunt enim, qui si quippiam oraturi sint, uerbi causa Psalmum
 quinquagesimum, non nisi isto aut simili modo orare soleant: Mises miserere mei de-
 us, deus se secundum magnam misere misericordiam tuam. quater battologian com-
 mittendo, quod orantibus prohibet dominus. Hic autem modus orandi peculiaris
 erat gentilibus, uerum deum nequaquam colentibus: qui sic se, quanquam balbuti-
 entes, in multiloquio exaudiri putabāt. At sic ante deum uerum summumque regem
 non est orandum: quinimmo si quis sic coram quolibet rege terreno quippiam peti-
 turus, balbutire inciperet, continuo ab illo unà cum petitione sua repelleretur. Quæ
 propter fatius esset pauca cum decoro, quam plurima cum hac battologia, & balbuti-
 tie orare. Neque hic prolixa oratio prohibetur, sed indecens orandi modus, qui maxi-
 me ob orationis prolixitatem accidere consueuit: nam & dominus prolixius orauit.
 Luc. 22. Et erant apostoli post assumptionem domini cum MARIA, & alijs sanctis mulieribus
 Act. 1. perseverantes unanimiter in oratione. Et Lucæ decimo octauo: Oportet semper
 Luc. 18. orare, & non deficere. Et Paulus ad Ephesios: Orantes omni tempore in spiritu. Et ue-
 Ephe. 6. tat etiam, ne cum oramus, imitemur Ethnicos, qui ita deos suos orabāt, tanquam qui
 nescirēt quid ipsi desyderarent, & quæ illis necessaria forent: qua ratione adducti, lon-
 gas effutire solebant preculas, quo modo ante deum, qui omnia nouit, antequam pe-
 tamus, & quæ nobis cōducāt, & quæ minime, orādū nō est. Et ideo quæ nihil de nos-
 tris solliciti, sed omnia prouidentia omnipotentis committentes, orare debeamus, mox nos
 docet

- docet, referate Matthæo, benignissimus deus, & dominus noster, dicens. ¶ Sic ergo 51
 uos orabitis: Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnū
 tuum. ¶ Pater, nomē est charitatis, dilectionis, dulcedinis, benignitatis, totius gratiæ,
 & prouidentia. Hinc accedētes ad orandum deum, per charitatē, dilectionem, & cæ
 tera eius uestigia accedere debemus. Quis enim patrem diligere non debeat, & eum
 maxime patrē, quem nō solum cogitare, sed & nosse debemus charitate, & dilectiōe
 plenissimum, dulcissimū, benignissimū, gratificantissimum, prouidentissimū, & etiam
 si delictorū ueniā petamus, misericordissimū: ut per quem est omnis charitas, dilectio,
 dulcedo, benignitas, gratia, prouidentia, & misericordia in cœlo & in terra (quādoquidē
 dem ipse fons, & primæua origo omnīū istorū est) deniq; eminentissimū & exaltatissi-
 mum, quippe qui in cœlis est: Sanctificatur nomen eius, quod est omne quod nomi-
 nari potest eminētissime bonum: ut potens, sapiens, uerax, iustus, clemens, pius, mise-
 ricors, misericordiarū pater, deus totius consolationis, propitijs, æternus, immensus,
 incomprehensibilis, & similia: quando qui sic ipsum nominant, & inuocāt, talem esse
 certissima fide agnoscūt, sanctiq; sunt, nec nisi in sancto loco, sancto corde, sancta ani-
 ma nomen eius quodcunque reponunt. Et hæc est prima in oratione domini petitio.
- 2 Petere ut adueniat regnum eius, est petere, optare, desyderare ut impleatur numerus
 saluandorum: quia tunc impletū, perfectum, ac absolutum erit regnum eius, quando
 à nullis amplius offendetur, sed ab omnibus in regno suo laudabitur, & glorificabit.
 Et hæc est secunda petitio. Cum autē petimus hæc, ipsum solum attēdere debemus:
 quia supereminēter dignus est omni dilectione, omni cultu, qui in tota cognitione, ac
 puritate fiat, & regni sui cōpletionē, ut sine ulla offensione celebretur: & hoc propter
 se solum, & suam bonitatē, maiestatemq; superexcellentē. Et adijcit ex Matthæo hæc
 insuper esse oranda. ¶ Fiat uoluntas tua sicut in cœlo, & in terra. Panem nostrum su-
 per substantialē da nobis hodie. ¶ Orare debemus, uoluntatem dei sic in terra fieri, 52
 quemadmodum iugiter fit in cœlo, ubi nullus unquam transgreditur, nullus unquā
 offendit, non autem nostram uoluntatem fieri, nam uoluntas dei prima est, & semper
 summē ac infinite bona: nostra autem uix ultimum uestigium bonitatis in se cōtinet,
 si non etiam (quod ut plurimū accidit) mala sit. quod aut primū summūq; est, men-
 suram, rationem, ac legem omnium aliorum esse oportet. Et ita, si cœlorum incolæ fa-
 ciunt quod uolunt, non profecto id faciunt quatenus uoluntas sua est, sed quatenus
 est dei uoluntas. Quare si quispiam in hoc mundo quicquam boni facturū sit, nō id
 faciat quia uelit, sed quia deus uult: nō enī sibi peculiarē debet habere, qui perfectus
 est, uoluntatē, sed uoluntas eius debet esse dei uoluntas. & hæc est oratiōis tertia peti-
 tio. Orandū est etiam quotidie, ut pane illo singulari, pane super substantiali, pane cœ-
 lesti nos pascat, pane inquam, qui de cœlo descēdit, ut nos aleret immortalitate, & spi-
 ritu suo inebriaret perfecta charitate, ut unum cum deo efficeremur. Si enim à patre
 terreno, carnali, mundano panē petimus terrenū, materialē, mundanū, quemnam aliū
 petamus à patre cœlesti, spiritali, diuino, quā panem cœlestem, immaterialē, ac di-
 uinum? Et hæc est quarta petitio, quam quotidie orare debemus, ut ille nobis iugiter
 detur: quia quādiu illo pane uiuimus, solum uoluntatem eius facere possumus. Ve-
 rum quia ipsi nosmet ex nobis ipsis non nisi peccatores esse cognoscere debemus, &
 ex nobis ipsis neq; posse offensas nostras expiare, neq; malignorū insultibus resistere,
 sed ipsum solum eum esse, qui peccata remittat, & potentiam eius, qua à maligno libe-
 remur: ideo autore Matthæo subiungit, quid præterea orandū sit. ¶ Et dimitte nobis
 debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tenta-
 tionem: sed libera nos à malo. Amē. ¶ Intātum placet deo in creaturis suæ clemētiæ,
 benignitatis, & misericordiæ imitatio, & contra displicet oppositū, ut qui petit suas in
 deum offensas sibi remitti, si aliorū offensas in se, nō remittat, contra se oret atq; petat.

PETITIO
NES VII.

52

53

Quod si remittat, quas remittere potest (nam si quis in eum peccato morte digno deliquerit, ut si affinem, aut consanguineum eius occiderit, aut torum uiolauerit: offensam quatenus ad se pertinet, remittere potest; quatenus ad deum ac legē, non potest) & deus illi quoque remittet, qui nullas non remittere potest. Veruntamen si letali periculo deum offenderit, tamen si deus oranti remittere possit (Omne, inquit, debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me) non tamen, ut opinor, in talibus noxis sola oratio sufficit: sed insuper expiatio iuxta ecclesiae ordinationē, quae eadem dei ordinatio est, si fieri possit, adhibenda est. iuxta ordinationem dico ecclesiae, quae pro huiusmodi sacramentum reconciliationis, & alias symbolicas iustificationes instituit. Petimus enim, sicut remittimus, remitti nobis, at iniquitates quae sunt morti obnoxiae, prorsus remittere non possumus: sed legis insuper iustificationibus expiandae sunt. Sed nonne iustificationes legis iustificat? iustificat quidem, sed suo modo, symbolice scilicet, id est in sacramento, & signo, quod deus plenissime debita remisit, & iustificauit. nam remissiones & iustificationes consummatae, & in ueritate, à deo sunt: in signo autem, & certissimo quidem, in ecclesia, ecclesiaeque mysterijs, Et haec est quinta petitio. Orandum quoque est, ne deus sinat nos incidere in tentationem maligni, ac uinci, & superari à tentatione eius, qui circuit tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret. nos siquidem incidere in tentationem maligni, & si dei benignitate aliquando eripimur, perinde est ac ouem incidere in fauces lupi, à quibus uix unquam, nisi grauius faucibus, eripiatur: tunc enim uicta, & superata est. Sed nunquid ouis, si pastoris custodia destituatur, aut permittente pastore in rictum lupi decedat, se à dente lupi seruare, ac uendicare potest? Nequaquam. Pari modo neque homo, si dei absit custodia, aut permittente deo, in tentationem incidat, à maligni tentatione, quae est grauissima homini necessitas, ut ouis dens lupi: & quae enectura sit illum inuitabiliter, nisi aliunde ei succurratur: aut praueueniendo, quod optabilius est: aut de tentatione liberando, quod est de faucibus maligni, iam tentatione uictum, superatumque, ac ferè deglutitum reuocare ad uitam. Sed quis succurrit oui, praueueniendo ne uicta in os lupi incidat: aut ubi iam inciderit, liberando, nisi pastor? Sic deus est, qui potest nos liberare à maligno, praueueniendo, non ut non tentemur, sed ne tentationi succumbamus: aut posteaquam induciti fuerimus, inciderimus, succubuerimus, potenter eripiendo. Sanè si ouis eius periculi sensum haberet, quod sibi iugiter imminet à lupo uigilante, circueunte, insidiante, & denique nihil non moliēte, ut ipsam deuoret: quidnam aliud sibi faciendum statueret, quam non in se, sed in suo pastore si dere, illi adherere, illum rogare, ne se in os lupi uenire sineret. Sic etiā nos debemus soli deo uero pastori nostro fidere, adherere, efflagitare, ne sinat nos induci in tentationem: quod est iam succumbere, & in faucibus, ac sub potestate lupi rapacis teneri. Et haec est sexta petitio. Porro magnum est oui defendi à lupo, maius autem uictam liberari de faucibus lupi, sed maximum omnium omnino liberari à lupo. Quocirca si rogare posset pastorem, id maxime postulareret ab illo, ut nullus unquam inuaderet eam lupo. Sic & nobis iugiter orandus est deus, ut nos liberet à maligno: quod tum deum fiet, cum assecuti fuerimus consummatam securitatem, & iam in loco illo uersabimur, ubi regnat immortalitas: ibi enim nullus nobis erit aduersarius, ut neque oui lupo in firma aliqua ciuitate. Sed dices, num id, à malo, designat hic à peccato? Non uidetur. Nam de peccatis prius illic oratum est: Dimitte nobis debita nostra. Quare hoc loco potius accipiendū esse uideatur de eo, qui tentat, qui proculdubio malignus est: cui mundus & caro tentandi suggerunt occasionem. A quo nos liberet omnino illa immensa bonitas, & sit incircuito nostro tanquā ciuitas munitiois firmissima. Amē. Et haec est septima petitio, & petitionum ultima, quae à CHRISTO, & septiformi eius spiritu ad orandum coelestem patrem nobis traditae sunt. Caterum haec septem studio, & attentione maxima, & pari humilitate, ac reuerentia orare debemus, propter ipsum

ipsum, qui nobis illa tradidit orāda, & ad ipsum solū nostrae mētis oculū attollēdo, et nunquā in nos ipsos reflectendo, nisi in ijs quae sunt infirmitatū: quoniā ipsius est regnum & potestas, & gloria in secula. Amen. Quam orationis coronidē omnes codices Grāci retinent, & è latinis aliquot, sed antiquissimi. Illam etiam interprete Aniano ponit Chrysostomus in homilijs, eamq̄ declarat. Vbi autem nos docuit hoc modo orare dominus, mox diligentissime admonet unius, quod superius in oratione tetigerat, ut peccantibus in nos, & ueniā precantibus, peccata remittamus, quod requirit ipsa charitas, & diuinā miserationis aemulatio: sicuti & aperiente Matthæo, dicit.

54
 " **C** Si enim dimiseritis hominibus peccata eorū, dimittet et uobis pater uester coelestis
 " delicta uestra. Si autem nō dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis pec-
 " cata uestra. **C** Propriū dei est misereri & parcere. In qua re adeo placet illi in homini-
 bus sua imitatio, ut ad eos maxime respiciat, qui illū in suis bonitatibus imitatur: nam
 tametsi cuncta bonitatem eius aemulentur, solus tamē è rebus sensibilibus homo, di-
 uinam imitationem cognoscit: & ad hoc factus est à deo, ut incūctanter operetur bo-
 num, & artificem suū operando iuxta imitationis cognitionē ab eo sibi indultam, imi-
 tetur. Cum ergo sciat homo ipsum esse misericordem, & multum ad ignoscendum: si
 eum non aemulabitur pro uirili miserēdo & parcēdo, & hoc in paruis & paucis cum
 se obtulerit occasio, neque etiam dominus miserebitur eius, neq̄ parceret ei in magnis
 & multis: neque enim dignus est, ut magna & multa recipiat, qui dare nolit pauca &
 exigua. quae enim homines remittere possunt, exigua & pauca sunt: quae autem illi
 à deo remittenda sunt, magna & multa. Si is illa remittit, & haec deus illi remittet,
 qui bonitate excellit, & gratia abundat, & misericordia coelum & terram replet, cui
 debent omnia: ipse autem nulli quicquam debere potest, sed omne eius donum ex
 gratia procedit. Ergo aemulemur eum quātum possumus, id est operemur bonum,
 quantum uires suppetunt: id enim debemus, & ad hoc conditi sumus. Et licet ni-
 hil inde debeatur: complacet tamen sibi in nobis deus, & (ut sic dicam) bona & plus
 quàm bona erga nos afficitur uoluntate. Nam quod nos glorificat, quod nos uita do-
 nat aeterna, hoc totum bonae eius uolūtati, beneplacito, & gratiae acceptū referri de-
 bet. Mox ad aliam legis iustificacionem, quae est ieiuniū, quomodo implenda sit, tran-
 55
 " fit dominus, per Matthæum sic nobis dicens, **C** Cum autem ieiunatis, nolite fieri
 " sicut hypocritae tristes. Exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus ieiun-
 " nantes. Amen dico uobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem cum ieiunas,
 " unge caput tuum, & faciem tuam laua, ne uidearis hominibus ieiunans, sed patri tuo
 " qui est in abscoeso: & pater tuus, qui uidet in abscoeso, reddet tibi. **C** In omni iustifica-
 " tione, et bono opere summopere uitāda est nobis hypocrisis, simulatio ac fictio, qua
 nitamur uidere hominibus iusti, quod olim scribae & pharisaei faciebāt, exterminātes
 & macerantes facies suas, & uultu tristitiā praeseferentes, ut iudicarentur ab homini-
 bus ieiunantes, sicq̄ iusti ac sancti reputarentur, & nimirum uitāda est haec hypocrisis,
 simulatio ac fictio: quia uanā ab hominibus gloriā quærit, uanamq̄ laudē: quam
 qui quærit, ueram perdit, & eam quae à deo est. Sed age cum dicitur, ut appareant ho-
 minibus ieiunātes: utrum ne id hominibus, ad appareant, an ad ieiunantes sit referen-
 dum? Nam (ut inquit Paulus) qui manducat, domino manducat: & qui non mandu-
 cat, domino nō manducat. Quare & dici potest, deo ieiunans, & ieiunās hominibus.
 Sanè id referendū uidetur ad appareāt. Nam ieiunare hominibus, in malā partem su-
 mitur, ut ieiunare deo in bonam: & nolebant apparere ieiunantes hominibus, sed iei-
 unantes deo, & in hoc erat hypocrisis, tametsi uellent apparere hominibus id se face-
 re. Et hunc esse sensum, etiam satis explicuit dominus cum paulo ante dixit: Atten-
 dite ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis. Nam perinde
 est uideri ab hominibus, ac apparere hominibus. Id ergo hominibus, in praecedē-

Roma. 14.

tem particulā est trahendum, ut scilicet sic intelligatur, ut appareāt hōminibūs. Vngitur caput, cum propter deū & CHRISTVM solum, qui nostrum caput est, ieiuniū suscipitur. Lauatur facies, cū puritas interior & exterior adest. Facies, cōscientia, & hoc ieiuniū nequaquā ab hominibus, sed à solo deo quærīt uideri: aut (si latere nō possit) propter solum deum uideri, ut uidentes, deum glorificent. Retributio, gloria aeterna, quæ uera est, & hæc gloria & laus à deo proueniēs, erit tibi nō in occulto, sed coram angelis dei, & omnibus sanctis eius, magna merces nimis, & ineffabilis, incōprehensibilis regis gratia. Sed qui ad illam gloriā aspirat, quam bonarū operationum & iustificationum mercedem uocat, nō debitam quidē, sed gratuitā, nihil terrena æstimare debet: sed cœlestia ueraq; bona, & animum in cœlum iugiter intētum habere, non in terram, proinde aperiente Matthæo subiungit dominus. ¶ Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra, ubi erugo & tinea demolitur, & ubi fures effodiūt & furantur. Thesaurizate autem uobis thesauros in cœlo, ubi nec erugo nec tinea demolitur, & ubi fures nō effodiunt neq; furantur. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. ¶ Thesaurizant sibi in terra, qui affectū ad terrena intentū habentes, congerunt sibi opes, ut preciosas uestes, aurū, argētum, & alia id genus permulta: sed uestes, tinea et uermis erodunt: auri autem & argenti repositoria fures effringunt, aut certè perfodiunt, & furantur illa. Thesaurizant sibi in cœlo, qui affectū ad cœlum iugiter intētum habentes, pietatis opera exercent. In cœlo autē sunt uera bona, quæ neq; putredine ulla tangi, neq; à uermibus uitiari, neq; à furibus diripi possunt: & hæc uerē fidelibus & bona operantibus, recondita adseruantur, suntq; cœlestis thesaurus, est enim thesaurus, bonorum repositio: uerus, uerorum cœlestiumq; bonorū: falsus, faforum terrenorumq; ut sunt opes, uoluptates, honores, & cætera animæ desyderia. Erugo & tinea, corruptio & mors. Demolitio siue effractio, corporis resolutio. Furtū, animæ direptio. Fures, dæmones. Cor, mentis affectus. Et is affectus mentis sequitur mētis aspectum: de quo, ut aperit Matthæus, subdit dominus. ¶ Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si ergo oculus tuus fuerit simplex, totū corpus tuū lucidū erit. Si autem oculus tuus fuerit nequā, totum corpus tuum tenebrosū erit. Si ergo lumē quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? ¶ Ut lychnus in laterna, sic mēs in corpore. si lychnus purus fuerit, & tota laterna erit lucida: sin impurus, & tota erit obscura & tenebrosa. sic si mētis intentio, quæ est eius aspectus, simplex fuerit & pura, totū corpus interius exteriusq; lucidū erit. sin mala & impura, & totū quoq; intrinsecus & foris tenebrosū erit. At simplex erit mentis intentio, aspectusq; si in suis agendis solum deum: malus autem & fictus & simulatus, si homines, si se præcipue aspiciat. Deus est uera lux, sine qua cætera sunt tenebræ. Si ergo mens ipsa, quæ nobis tradita est, ut sit internum lumen, & interna lucerna, in tenebras uertatur: quantæ erunt ipse totius, id est corporis simul & animæ tenebræ? Et quantæ exteriores, quæ postea erunt sustinendæ? Attente igitur nobis inuigilandum est, ne facula mentis, quam deus suo sancto Euangelio accendit, obtenebrescat, ac demū extingatur. Lucerna, diuinam notat illuminationem. Oculus, intentionē, mētisq; aspectum. Simplicitas, puritatem. Nequitia, impuritatem. Tenebræ, peccatū. Corpus, totū hominē. Sed quomodo fieri potest, ut hæc lucerna animæ nostræ, imò totius, corporis inquā et animæ, non extingatur? Sanè si soli deo seruiamus, & ipsum solū præ cæteris omnibus diligamus. Quod insinuāte Matthæo innuit dominus, cū ait. ¶ Nemo potest duobus dominis seruire: aut enim unū odio habebit, et alterū diliget: aut unū sustinebit, et alterū contēnet. Nō potestis deo seruire & māmonæ. ¶ E duobus dominis, unus est deus, alter malignus: & hi cōtrarij. Ille uerus, iste falsus. Ille beneficus, iste tyrānus. Ille illuminat, & uitā largitur: iste excæcat, & mortē irrogat. Si illū amas & amplecteris, eius p̄cepta ferēdo & mādata faciēdo, istū odis & aspernaris. Et cōtra, si istū amas & amplecteris,

amplecteris, illum odis & spernis. Hanc autem parabolam dominus aperuit cum dixit: Non potestis deo seruire & mammonæ. ubi per mammona, aduersarium intelligit, qui princeps est mundi huius. Nam mammona opes significare uolunt & pecuniam, quæ maligno instrumentum, uel præcipuum ad id est, ut ei atq; mundo homines seruiant, & aduersarij constituentur dei, ac tandem lucerna uitæ, oculusq; mētis quo uidetur deus, extinguitur: & auaritia, quæ est habēdi cupiditas immodica & fax diaboli, accēdatur: unde extemplo suboriatur multiplex ac uaria sollicitudo: & nō de uitæ necessarijs solum, sed etiā de superfluis, ut de cibo & potu ad uoluptuosam in gluiem conquirendis, de uestibus ad superbam uanitatem comparandis, denique de ingentibus copijs congerēdis: quod cum accidit, tum facultatibus coaceruandis, & in horrea recondendis inexplēbili quadā cupiditate inhiant, student, certant: quia tunc prouidentia bonitatis diuinæ planè diffidunt, & suæ confidunt. O miseram & damnandam sollicitudinem! O uanas hominum curas! O pectora cæca: Valeat igitur omnis ea sollicitudo, etiam de necessarijs, quā diffidentia de prouidentia dei committatur. Propter quod superbomus dominus, qui prouidet omni creaturæ (id enim illi tribuere debemus, quia bonitatis eius proprium sit ac peculiare, & in eius prouidentia sperare) arcte per Euangelistam suum Matthæum loquens, præcipit ne solliciti etiam de necessarijs simus, ac dicit. ¶ Ideo dico uobis, ne solliciti sitis animæ uestræ quid manducetis, neque corpori uestro quid induamini. Nōne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm uestimentū: Respicite uolatilia cœli, quia nō serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater uester cœlestis pascit illa. Nōne uos magis pluris estis illis? Quis autem uestrum cogitans potest adijcere ad staturam suam cubitum unum? Et de uestimento quid solliciti estis? Cōsiderate lilia agri quomodo crescunt, non laborant, neq; nent. Dico autem uobis, quoniam nec Solomon in omni gloria sua coopertus est, sicut unum ex istis. Si enim fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, deus sic uestit, quanto magis uos modicæ fidei? Nolite ergo solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quō operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater uester, quia his omnibus indigetis. ¶ Cibum, potus, indumenta quibus integamur, necessaria sunt, quorum si sollicitudo & anxia cura prohibetur, quāto magis nō necessariorum? At qui eorum sollicitudine nos minime torqueri debere ostendunt plurima, ad quæ contemplanda nos remittit diuina benignitas. Primo, Anima & corpus, quæ sine sollicitudine nostra nobis à diuinæ bonitatis largitate prouidē donata sunt: nā anima qua uiuimus, plus est quàm esca, & corpus plus quàm indumentum. Qui igitur tam excellentia nobis sine cura nostra prouidit, quomodo minora nō prouidebit? Certè qui de his anxius sollicitusq; est, diffidit. Neque tūc deo bene seruire potest: nam quomodo terrenus seruus terreno domino suo probè seruiat, si de bonitate eius diffidat, de liberalitate, de prouidentia, uel eorum quæ ad uictum & uestitum pertineant? Proinde infidelis seruus est, quicumque de rebus terrenis sollicitus est, & suam curam diuinæ præponit prouidentia. Secundo, Volatilia cœli & omnis alia creatura homine inferior, quæ nos docēt deum creaturæ suæ, sine eius sollicitudine, prouidere solere, & in illius prouidentia fidendum esse. nam neque serunt, neque metūt, neque in horrea recondunt: & tamen dominus quæ necessaria sunt, prouidet cunctis. Quod si inferiori creaturæ sine sollicitudine eius prouideat: nōne prouidebit & nobiliori sine ipsius sollicitudine, propter quam & inferiora omnia fecit? Tertio, Augmentum corporis. Quis enim cura & sollicitudine sua ad corporis sui staturā adijcere possit cubitale incrementum? Nemo fanè. Cur ergo de uestimento solliciti erimus? Quarto, Lilia agrestia, quæ sola prouidentia dei sic uestit (nā neque nent, neque laborāt) ut nunquam Solomon quantūcunque sapiens fuerit, aut quisquam alius rex quantūcunque

magnus, quātunlibet curā & sollicitudinīs in hoc impēderit, sic uestiri potuerit. Si enim deus sic uestit herbā agri: quāto magis nos, nulla nostra sollicitudine? Cur ergo magna spe in deum erecti non sumus, sed tam paruā fidei & exiguā fiducia? Quinto, Gentes, quā quia necq̄ deum agnoscunt, necq̄ prouidentiam eius norunt, sollicitudine ac cura sua hęc omnia, cibum inquā & potum, ac operimentū inquirūt. Qui igitur fideles sumus & cognoscimus deum, ac eius prouidentiam non ignoramus, quicq̄ ad deū non solū ut ad dominū, sed etiā ut ad patrem: & non solum ut serui, sed etiam ut filij sumus uocati: nō sumus illarum rerum solliciti, intelligentes domini esse & patris, quā necessaria sunt, prouidere seruis ac filijs plenissime. & sic in domino ut boni serui, & in patre cœlesti ut spirituales filij omnino confidamus, qui illas nobis necessarias esse nouit: nihil enim non nouit. sitq̄ procul à nobis omnis *ολιγοπισία*, id est exigua fiducia, aut certē fiducia paucitas. Sed nōne etiā uidemus filios terreni patris cui credūt, cui fidunt, quē diligūt, nulla sollicitudine uiuere, sed prouidentia eius se tuto ac totos cōmittere? Tanto magis nos, si credimus, si fidimus, si diligimus, ipsi patri spiritū committere debemus. Et nō solum in cibo potu, & indumento exterioribus, sed multo magis in interioribus, ut id dicere possimus: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuā ibi me collocauit. Super aquā refectōnis educauit me. Quis locus pascuā, nisi sacrarum literarum cāpus, ubi animā cibus quæritur? Cum enim homo duplicis sit substantiā, corpus pane materiali uiuit, anima uerbo dei: quod innuit dominus apud Matthæū, cum ait: Non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod procedit de ore dei. Quā aqua refectōnis, nisi diuinā gratiā, quā sunt internus & spiritualis animæ potus? Sed quod animæ internum, spiritualeq̄ indumentū? Sanē CHRISTVS dominus, atque gloria eius, de quo inquit Paulus: Induimini dominum IESVM CHRISTVM, & carnis curam ne feceritis in desyderijs. At quale CHRISTVS indumentū, psalmus 103. exprimit, cū dicit: Confessionē & decorem induisti, amictus lumine sicut uestimēto. At quis hęc sua cura, suaq̄ sollicitudine sibi adsciscere queat? Ergo huiusce spiritualium necessitatum cura in deū fiducialiter est reijcienda, ut quā à sola eius prouidentia obtineri ualeant. Quod & testatur propheta, cum ait: lacta super dominum curam tuam, & ipse te enutriet. Sed nunquid à nobis omnis cura & sollicitudo abijcienda est? Nequaquam, sed seculariū præsertim rerum, nam diuinarū interdum nobis necessaria est: sic enim Paulus dicebat: Instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium ecclesiarum. Quā autem debeat esse hęc sollicitudo, aperiente Matthæo subdit dominus, dicens. ¶ Quærite ergo primū regnum dei, & iustitiam eius, & hęc omnia adijcientur uobis. Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua. ¶ Regnum dei, regnū CHRISTI. Iustitia eius, iustitia nouæ legis. Et hęc duplex: quādā operū, quā imitādo CHRISTVM, & mādāta eius implendo, assequimur. Altera fidei, quā à deo iustificamur. & hęc iustitia, gratiā est, & fidē consummatā sequitur, ut opera bona uirtus. Hęc charisma, illa habitus. Hęc ut lux desursum adueniens omnia purificans, omnia pandēs & ornans: illa ut pulcher thalamus luci suscipiēdæ paratus, ut pulchrior fiat, ut decor eius appareat, & omnis eius perficiatur ornatus. Hęc igitur consummans & perficiens, illa præparans & incipiens. Porro regni dei, & iustitiæ eius sollicitudo non torquet, sed solatur: non excæcat, sed illuminat: non corrūpit, sed uiuificat, credit, sperat, amat: quā qui tenetur, nihil prorsus de terrenis rebus sollicitus est: sed iuxta Petri præceptum, humilians se sub potētī manu dei, omnem sollicitudinem suam projicit in eum: quoniam ipsi cura de eo est, qui dat abunde, hanc solam habentibus curam, quæcūque sunt necessaria, tum corpori, tum animæ. Qui pietate sua auferat à nobis omnem noxiā sollicitudinem, & amorem nostri ac mūdi, & donet nobis ueram curam, uerumq̄ amorem. Quo fide plenissima illuminemur, spe ad eum eleuemur

Psal. 22.

Matth. 4.

Roma. 13.

Psal. 54.

2. Corin. 11.

60

»

»

»

Iustitia dicitur operum
fidei

1. Petri. 5.

eleuemur illi soli plenissime fidentes, & charitate inflammati illi soli haerentes. Summo igitur patri, à quo omnis prouidentia in caelo & in terra, gloriam & honorem, & gratiarum actionem, per dominum nostrum filium eius in spiritu sancto tribuamus, in omnia secula seculorum. Amen.

CAPVT SEPTIMUM.

Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite cōdemnare, & 61
 nō cōdemabimini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudi-
 cabimini: & in qua mēsurā mēsi fueritis, remetietur uobis.
 Quid autē uides festucā in oculo fratris tui, & trabē in oculo
 5 tuo nō uides? Aut quomodo dices fratri tuo, frater sine,
 eiiciā festucā de oculo tuo: et ecce trabs est in oculo tuo. Hypocrita eiice pri-
 mū trabem de oculo tuo, & tunc uidebis eiicere festucā de oculo fratris tui.
 ¶ Nolite dare sanctum canibus, neq; mittatis margaritas uestras ante por- 62
 cos: ne forte cōculcent eas pedibus suis, & cōuersi dirūpant uos. ¶ Petite 63
 10 & dabitur uobis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur uobis. Omnis
 enim qui petit accipit, & qui quærit iuenit, & pulsanti aperietur. Aut quis
 est ex uobis homo, quē si petierit filius suus panē, nūquid lapidē porriget
 ei? Aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei? Si ergo uos cum
 sitis mali, nostis bona data dare filiis uestris, quāto magis pater uester, qui
 15 in cœlis est, dabit bona petentibus se? ¶ Omnia ergo quæcūque uultis ut 64
 faciāt uobis homines, & uos facite illis. Hæc est enī lex, & prophetæ. ¶ In 65
 trate per angustam portam: quia lata porta et spacioſa uia est, quæ ducit ad
 perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quām angusta porta & ar-
 20 cta uia est, quæ ducit ad uitam, & pauci sunt qui inueniunt eam? ¶ Atten- 66
 dite à falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium, intrinse-
 cus autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos. Nunquid
 colligūt de spinis uuas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona, fructus
 bonos facit: mala autem arbor, malos fructus facit. Non potest arbor bo-
 na, malos fructus facere: neq; arbor mala, bonos fructus facere. ¶ Omnis 67
 25 arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignē mittetur. Igitur
 ex fructibus eorum cognoscetis eos. ¶ Non omnis qui dicit mihi domine 68
 domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit uoluntatem patris mei,
 qui in cœlis est, ipse intrabit in regnū cœlorū. Multi dicent mihi in illa die:
 30 domine domine, nōne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo
 dæmonia eiecimus: & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? tunc confi-
 tebor illis, quia nunquam noui uos. Discedite à me omnes qui operamini
 iniquitatem. ¶ Omnis ergo qui audit uerba mea hæc, & facit ea, assimila- 69
 bitur uiro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram: & descendit
 pluuia, & uenerūt flumina, & flauerunt uenti, & irruerūt in domum illam,
 35 & non cecidit: fundata enim erat supra petram. ¶ Et omnis qui audit uer- 70
 ba mea hæc, & nō facit ea, similis erit uiro stulto, qui ædificauit domum su-
 am super arenā: & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti,